

HERST (14) *sb m*

herst (13), **herszt** (1) *BudNT*.

e prawdopodobnie jasne (tak Cn).

sg N herst (2). \diamond *A hersta* (3) [*w znac. 1.*], *herst* (2) [*w znac. 2.*]. \diamond *I herst(e)m* (1). \diamond *pl N herstowie* (4). \diamond *A hersty* (2).

Sł stp brak, Cn notuje, Linde XVI – XVII w.

1. Człowiek stojący na czele grupy ludzi, której działalność jest oceniana przeważnie (choć nie zawsze) ujemnie, przywódca (prawdopodobnie ze śrgniem. *hērst, hērist*, stopień najwyższy od *hēr, hēre*); *caput, corypheus, dux et princeps sicariorum, dux et signifer calamitosorum, princeps maleficii Cn* (12) : żeby iednąk kiedy mieli ludzi/ ktoreby iuż wyuczone á wyćwiczone/ z tych łzkoł ná posługę Rzeczy poľpolitey wyfýłali: ktorziby [...] iáko ią domá y łpráwować y od nieprzyaciéla ná vkráinie bronić/ wychodźliby przed inźzemi iáko herłtowie ná plác/ ábo iáko oni dawni bohátyrowie [*in aciem tandem tanquam delecti heroes progrediantur*] *ModrzBaz* 14v; Owo zgoła miánuią Kroniki nappierwze herłty/ nieiákiego lákubá Melłtyńłkiego woytá z miáłtá Brzeźiny / [...] y drugich im we włyłtkim łotrołtwie rownych *WerGośc* 215; *ActReg* 70.

herst czyj [*w tym: z G pl* (6) z *G sg* (1), z *zaimkiem dzierzawczym* (2)] (8): *OrzRozm* B3v; Tedy my ná herłty tych wywrotow/ wyrzucamy thy ich potwarzy y kłámłtwá *GrzegRóżn* B4; *WujJud* 248v; gdzie teź tymto Mozgowcom obiecuię odpíłác/ oco fię da Bog połtáram iákoby nie dłuęo iych Herłztowie thriumfowáli, á prołtáczkowie fię ztego błędu obaczyli. *BudNT przedm* a6; Wedle łłow ich włálnych/ ktorych Herłt ich przednieyłzy w kátechłmie łwym wzywa *CzechRozm* 97v; *CzechEp* 353; Iáko iełł iáwna rzecz miedzy haeretyki: ktorych herłtowie nie wfáiac prawdzie/ niechcá fię dáć ná rozłádek *WujNT* 460; Náleźłłmy tego człowieká zaráźliwego/ y włzczynáiacęgo rozruch miedzy włyłtkimi Zydy po włyłtkim łwiećie/ y herłtá łekty Názáreńczykow [*auctorem seditionis*] *WujNT Act* 24/5, s. 98.

W połączniu z imieniem własnym (1): Były łprzodku miedzy Lutrem á Zwingliułem łrogie łpory y roznice o tym Sákrámenćie/ iáko tu wálz Herłt Kálwin wyznawa *WujJud* 248v.

Szeregi: »pan, głowa i herst« (1): Otoź tu iuż mamy wyłtáwionęgo przed oczy Antychriłtá/ iáko páná/ głowę y herłtá/ nie tylko włzech inłzych Antychriłtow mnieyłzych/ ále y włzelkieu niezboźnołci y niepráwołci. *CzechEp* 353.

»wodz i herst« (1): áby fię nikt nie czynił kácermiłtrzem/ to iełł wodzem y herłtem iákichkolwiek łekt/ kácerłtw/ y odłzczepieńłtw. *WujNT* 98.

2. *Przywóđztwo, pierwszeństwo* (2) :

Zwroty: »herst wodzić« = *rządzić, prym, rej wodzić* (1): Bo ácz fię więć włłtycy znolłá Co ich ná ty gody prołłá Ale nie włłtykim łmákuią Bo więć nie rowno táńcuią Kziádz więć z woytem tám herłt wodzi *RejRozpr* G2.

»wyskoczyć na herst« = *stanąć na czele wojska* (1): A ták drugięgo dniá ziezdzáły fię w pole obádwa wfy/ á Alexánder włádlzy ná koń [...] wyskoczył ná herłth á przed włyłtkim zástępem łwym łtánął/ ktoreęo Perłowie widzác bárzo fię go bali *HistAl* F4.

Synonimy: 1. *głowa, wodz*.

ZZie